

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 28 februari 2012

Mål nr

Ö 1543-11

KLAGANDE

Skatteverket

171 94 Solna

Ombud: Verksjurist N-BM

MOTPART

SSM

SAKEN

Utmätning av fondandelar

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Svea hovrätts beslut 2011-03-16 i mål ÖÄ 8610-10

Dok.Id 64454

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax 08-561 666 86	08:45-12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15-15:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstadamstolen.se	

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen avslår överklagandet.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Skatteverket har yrkat att Högsta domstolen fastställer Kronofogdemyndighetens beslut om utmätning den 20 juli 2010 i mål E-151492-10.

SKÄL

1. Målet gäller utmätning av andelar i en värdepappersfond. Frågan är om sådana fondandelar är en tillgång som kan undantas från utmätning med stöd av reglerna om gäldenärens beneficium i 5 kap. 1 § 7 utsökningsbalken.
2. De tillgångar som enligt nämnda lagrum kan undantas från utmätning är pengar, banktillgodohavande, annan fordran och förnödenheter. Sådana tillgångar ska undantas i den mån de skäligen fordras för underhåll åt gäldenären för tid till dess inkomst som täcker behovet är att vänta, dock inte utan synnerliga skäl för längre tid än en månad. Domstolarna har funnit att fondandelar är att anse som ”annan fordran” och alltså är en sådan tillgång som enligt bestämmelsen kan undantas från utmätning.
3. I förarbetena till utsökningsbalken anges som exempel på ”annan fordran” en hantverkares kundfordran. Vidare anges att en förutsättning är att fordringen är likvid och kan anses tjänlig för ändamålet att tillgodose gäldenärens behov under den aktuella tiden. (Se SOU 1964:57 s. 237.)

4. Syftet med regeln om beneficium i 5 kap. 1 § 7 utsökningsbalken är att gäldenären ska få ”skydd för skäligt behov av underhåll” under en kortare tid. För att detta ska kunna uppnås krävs, när det inte är fråga om förnödenheter, att – som framgår av det nämnda förarbetsuttalandet – tillgången är likvid och därför kan omsättas i pengar som kan användas som bidrag till gäldenärens underhåll.

5. Värdepappersfonder är investeringsfonder och regleras i lagen (2004:46) om investeringsfonder. Av 4 kap. 1 § framgår att en investeringsfond inte kan förvärva rättigheter eller ikläda sig skyldigheter eller föra talan inför domstol. Fonden som sådan är alltså inte ett självständigt rättssubjekt. Regleringen vilar på ett kontraktsrättsligt trepartsförhållande, där fondandelsägarna gemensamt äger fonden, förvaltningen av fonden ligger på ett fondbolag som företräder andelsägarna i alla frågor (4 kap. 2 §) och tillgångarna i fonden förvaras av ett särskilt förvaringsinstitut (3 kap. 1 §). Rättsförhållandet mellan en fondandelsägare och fondförvaltaren (fondbolaget) regleras i ett tänkt uppdragsavtal. Konstruktionen anses för andelsägarna vara en specialiserad form av samäganderätt till fondförmögenheten, men enligt 4 kap. 1 § fjärde stycket ska lagen om samäganderätt inte tillämpas. (Se prop. 2002/03:150 s. 115 f. och 307.)

6. Enligt 4 kap. 13 § lagen om investeringsfonder har ägaren till fondandelar i en värdepappersfond – till skillnad från vad som enligt 6 kap. 1 § gäller för andelsägare i sådana investeringsfonder som är specialfonder – en ovillkorlig rätt att på begäran omedelbart få sina fondandelar inlösta i pengar. Endast under exceptionella förhållanden kan fondbolaget vägra inlösen (prop. 2010/11:135 s. 259 ff.).

7. Mot bakgrund av den legala konstruktionen framstår det som något

oegentligt att betrakta en fondandel i en investeringsfond som ”annan fordran”. Det står samtidigt klart att en fondandel inte faller in under ordalydelsen av någon av de övriga tillgångar som räknas upp i 5 kap. 1 § 7 utsökningsbalken. Sparande i en värdepappersfond företer emellertid väsentliga likheter med sparande på ett bankkonto och är numera för enskilda en vanlig sparform. Med hänsyn till fondandelsägarens rätt att omedelbart få sina fondandelar inlösta i pengar föreligger i förhållande till uttag från ett bankkonto inte någon praktisk skillnad när det gäller innehavarens möjligheter att disponera över likvida medel. Att fondens tillgångar kan utgöras av olika typer av finansiella instrument eller att värdet på dessa och därmed på fondandelarna kan variera över tiden saknar i det sammanhanget betydelse. Inte heller är det av betydelse att fondandelsägaren möjligen vid sitt förvärv kan ha avsett en mer långsiktig placering.

8. Med hänsyn till det anförda får banktillgodohavanden och sådana fondandelar som målet avser anses vara likvärdiga för att syftet med den aktuella beneficierregeln ska kunna tillgodoses, nämligen att ge gäldenären skydd för skäligt behov av underhåll under en kortare tid (se p. 4). Även med beaktande av att viss försiktighet måste iaktas innan man ger de utsökningsrättsliga reglerna en vidare innebörd än som följer av deras ordalydelse (se NJA 2004 s. 868), bör fondandelar av det slag som nu är i fråga, vid tillämpning av den aktuella regeln om undantag från utmätning, kunna likställas med ett banktillgodohavande och alltså omfattas av gäldenärens beneficium.

9. Som domstolarna har funnit bör Kronofogdemyndigheten som första in-

stans avgöra om fondandelarna i detta fall ska undantas från utmätning och i så fall till vilken del.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Severin Blomstrand, Ann-Christine Lindeblad (referent), Johnny Herre, Ingemar Persson och Martin Borgeke
Föredragande justitiesekreterare: Ulf Lundqvist

